

УДК 821.161.2 – 94.02

О. Л. Кравченко

**МЕМУАРИ УКРАЇНСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ДІЯЧІВ 20-х рр. ХХ ст.
ЯК ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ
ЛІТЕРАТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ „ЛАНКА” – МАРС**

Вивчення історичних явищ і процесів неможливе без залучення документалістики, зокрема мемуарів, котрі, з одного боку, виступають засобом історичної самосвідомості особистості, а з іншого, дають можливість відобразити для нащадків широке коло життєвих явищ, висвітлити актуальні суспільні, політичні та інші проблеми певної доби. Як слушно зазначає О. Галич, „документалістика, особливо така її форма, як мемуари, набагато точніше, а ще й емоційніше, ніж донедавна вузівські та шкільні підручники, відтворює далеке й більш віддалене минуле, провідні історичні тенденції, дає оцінки реальним політичним діячам, письменникам, актором у різні періоди (відносно спокійні чи драматичні, а то й трагічні) нашої історії. Спогади часом називають третьою історією, маючи на увазі, що перша історія – це справжній суспільний процес, що мав місце в минулому; друга – це його бачення в офіціозі; а третя – неупереджений погляд мемуариста чи автора біографічної оповіді” [1, с. 5 – 6].

Значення спогадів підсилюється особливо, коли офіційних джерел обмаль. У такій ситуації опиняється дослідник, який займається вивченням діяльності літературного угруповання 20-х рр. ХХ ст. „Ланка” – МАРС. На відміну від інших мистецьких об’єднань цього періоду „Плуг”, „Гарт”, „Молодняк”, ВАПЛІТЕ, воно не мало власного друкованого видання, статуту, постанов і маніфестів, за винятком невеликого допису В. Підмогильного, у якому він давав стисло характеристику організації, і повідомлення про заснування МАРСу, де визначалася мета новоутвореного угруповання. Відтак аналіз мемуарних згадок про „Ланку” – МАРС дозволить висвітлити її діяльність у контексті української літератури розстріляного Відродження.

Мемуари митців, які брали активну участь у літературному процесі 20 – 30-х рр. ХХ ст., давно стали об’єктом наукового вивчення (згадати хоча б розвідки І. Василенко, О. Галича, М. Жулинського, П. Одарченка). Спогади українських культурних діячів як джерельна база дослідження діяльності „Ланки” – МАРСу проаналізовано в монографії В. Дмитренко „Літературний дискурс „Ланки” – МАРСу першої третини ХХ століття”. У ній авторка розглянула організацію та її учасників у перцепції Г. Костюка, наголосивши, що його спогади „про персоналії київського літературного угруповання 20-х років минулого століття є надзвичайно важливими для відтворення об’єктивної картини творчого життя того часу й місця „ланчан-марсівців” у ньому” [2, с. 52].

На нашу думку, мемуари про діяльність об'єднання доречно поділити на спогади його учасників і тих, хто особисто був знайомий з ними. До першої групи віднесемо мемуарні згадки Б. Антоненка-Давидовича, М. Галич і Т. Осьмачки. Їхні документальні свідчення розкривають історію створення „Ланки”, ідейне спрямування й творчі інтереси її членів.

Початок організації слід вести від „Асоціації письменників”, в якій навколо М. Зерова групувалися різні за віком і літературними смаками письменники, котрі не поділяли поглядів українського „лівого мистецького фронту”. За свідченням Б. Антоненка-Давидовича, „АСПИС, подібно до Ноевого ковчега, ввібрав у себе все те літературне, що залишилось у Києві після великих соціальних катаклізмів або проросло нещодавно в літературі” [3, с. 141]. Тут були Л. Старицька-Черняхівська, Н. Романович-Ткаченко, П. Филипович, М. Могилянський, М. Рильський, Д. Загул, В. Атаманюк, М. Івченко. До літераторів старшого покоління приєдналися молодші за віком, але вже відомі письменники Б. Антоненко-Давидович, Г. Косинка, Т. Осьмачка, В. Підмогильний.

Усі вони становили досить потужну опозицію пролетарському мистецтву, формували новий тип літератури, заснований на кращих європейських і українських традиціях. Київських митців об'єднувало прагнення піднести українську літературу до рівня світової, не послуговуючись будь-якими ідеологічними настановами. Однак спільності підходів у самому АСПИСі не було. У ньому, вочевидь, існувало декілька внутрішніх течій: „неокласики”, майбутні „ланчани”, третю представляв М. Івченко і ще кілька письменників, які трималися осторонь від цих угруповань, хоч спілкувалися з їх представниками. До того ж, як свідчив на допиті той-таки М. Івченко, „читання і студіювання творів у АСПИСі не давало певного ефекту – були нетактовності, і публіка почала розтікатися” [4, с. 7]. Т. Осьмачка подавав дещо відмінну версію розколу організації: на останньому зібранні в приміщенні газети „Пролетарська правда” М. Зеров запропонував “відверто ставати на допомогу радянській владі в її організації життя на Україні” [5, с. 102], з чим не могли погодитися учасники асоціації. Найвірогіднішою видається версія Б. Антоненка-Давидовича, який у листі до В. Півторадні трактував вихід „ланчан” із АСПИСу як „бунт молодих проти віджилих традицій, звичаїв, смаків старих” [6, с. 4]. Оточення в організації було соціально чужим літературній молоді, а тому не досить авторитетним, щоб утримати її „під своїм впливом”. Не поділяли молоді й поглядів М. Зерова щодо деяких питань літературної спадщини, наприклад, значення „Енеїди” І. Котляревського в подальшому розвитку національної культури [7].

Остаточо Б. Антоненко-Давидович, Г. Косинка, Т. Осьмачка і В. Підмогильний залишили АСПИС улітку 1924 р. (після чого об'єднання розпалась), а восени цього року до них, за порадою

Ю. Меженка, приєднався Є. Плужник. Пізніше в нову організацію прийшла М. Галич, котра особисто знала всіх, крім останнього. Хоч пролетарська критика відносила „ланчан” до попутницьких організацій, але їх визнавали як письменників, у яких можна було повчитися. Крім того, М. Галич „цінила „Ланку” за те, що в ній звучала ідея справжньої вселюдської літератури, де українська радянська література посідала б належне їй місце” [8, с. 4]. Імпонувала їй проголошена в угрупованні свобода вибору тематики творів – „пиши, що хочеш, аби тільки твір був хороший” [8, с. 3].

Організатором об’єднання був В. Підмогильний, він же дав йому назву. „Ланчани” сформувалися в жовтні 1924 р., а незабаром в ІНО вперше заявили про своє існування як літературна організація. Звісно, що від імені нової організації виступив В. Підмогильний.

Одним із дискусійних питань в історії „Ланки” залишається проблема її складу. У журналі „Життя і революція” в рубриці „З поточних нотаток (наші літературні угруповання)” В. Підмогильний, даючи характеристику організації, писав: „Літературну асоціацію „Ланка” заклали п’ятеро письменників (Антоненко-Давидович Б., Косинка Г., Осьмачка Т., Підмогильний В. та Плужник Є.) <...> Пізніше до асоціації приєдналася Марія Галич” [9, с. 103]. Про цей же склад згадують самі „ланчани” – Т. Осьмачка, М. Галич, Б. Антоненко-Давидович. Щоправда, останній і дружина Г. Косинки Т. Мороз-Стрілець додають Б. Тенету. На наш погляд, більш імовірно, що він приєднався до об’єднання восени 1926 р.

Переважна більшість дослідників літературного руху 20-х – 30-х рр. твердить, що до „Ланки” – МАРСу входив також письменник М. Івченко. Проте сам він заперечував цей факт на процесі СВУ:

„Ахматов: Ви в „Ланці” були?

Івченко: Ні.

Ахматов: Чому?

Івченко: З суб’єктивних цілком причин. Вони хотіли відійти, а я не став набиватись.

Ахматов: Словом, вони відійшли від вас, а ви відійшли від них?

Івченко: Ми, особисто, були в дуже добрих стосунках. <...>.

Ахматов: Як можна схарактеризувати течію, що до неї ви належите?

Івченко: Я в цілому стояв на попутницьких позиціях. До неокласиків мене не приймали з принципових позицій, – ланчани були молодші за нас” [4, с. 3 – 6].

Свідчення М. Івченка підтверджують слова Б. Антоненка-Давидовича, який був відвертішим у листі до В. Півторадрні: „Мало імпонувала нам [„ланчанам”. – *О. К.*] і така постать, як М. Івченко (дуже мила людина в особистому житті й чесна в – громадському), літературні шукання якого одгонили нам часом цвіллю завалюючого краму” [7, с. 4].

Тож М. Івченко не міг належати до „Ланки” ні за своїм віком, ні за художніми вподобаннями. Його дружина Л. Коваленко, прозаїк і перекладач французької літератури, опублікувала на еміграції спогади про Т. Осьмачку. Описуючи взаємини між „ланчанами”, вона і себе, і свого чоловіка розглядає як таких, хто дуже близько стояв до членів організації, постійно з ними спілкувався. Після АСПИСу М. Івченко не входив до жодного з літературних угруповань, пролетарські критики розглядали його творчість разом із такими, як і він, „попутниками” В. Підмогильним, Б. Антоненком-Давидовичем, Т. Осьмачкою, Г. Косинкою, Є. Плужником. Усе це спричинило те, що його віднесли до „Ланки”.

Етимологія слова „ланка” в одному зі значень – складова частина цілого. Відповідно до назви „ланчани” бажали бути складовою частиною в національно-культурному ланцюгу явищ, синтезуючи кращі надбання минулого з модерними віяннями епохи. „Кожний із нас, – згадував Б. Антоненко-Давидович, – прагнув у міру своїх сил і здібностей заповнити зяючу прогалину, що утворилася в українській літературі після великих катаклізмів, і всім разом стати ланкою в розірваному ретязі, перебираючи все те демократично-народне, що мала в собі дожовтнева українська література, й творчо опрацьовуючи його на своєму шляху в майбутнє” [3, с. 159].

У платформі організації жовтнева революція визнавалась як передумова „соціального й національного визволення України”, якому повинно сприяти українське письменство, правдиво відбиваючи добу в художніх формах, „як вона синтезується в творчій уяві письменника” [9, с. 103]. Уже в цьому невеличкому маніфесті окреслено два принципи, покладені в основу діяльності учасників організації, – незалежність країни й перевага художньої правди над ідеологією.

Для „ланчан” було цілком очевидно, що навіть після революції Україна не здобула повної свободи. Тож виокремлювалась ідея економічної, соціальної, національної незалежності. Щоправда, це не було відкрите протистояння, а скоріше пасивний опір із намаганням не втручатися в політику. В історико-мемуарній розвідці „Мої товариші” Т. Осьмачка з притаманною йому метафоричністю пояснював: „І члени нової організації не мали на меті бути подібними до благородного лицаря із села Ламанча, який викликав на смертний поєдинок потвор, утросених полум’яною уявою, ні тих, що давав жах своїми перепонами, які виникали з покрученого реального життя; і не ставили собі за мету переробляти дійсний світ на якісь ідеальні тези за приписами комуністичної диктатури, а тільки бажали бути захисниками своєї національної правди, зрозумілої і освяченої всіма народами, не викликаючи боротьби з марксизмом і по можливості обминати його спокійно” [5, с. 101]. Для цього вони вибрали „мову натяків, мову символів і мову алегорій” [5, с. 101]. Це давало підстави західноукраїнським культурним діячам (не без впливу Д. Донцова)

закидати членам „Ланки”, що вони „зайняли позитивну позицію до УСРР з наголосом на першій літері” [10, с. 2].

Певною мірою пояснити, чому „ланчани”, навіть розуміючи, що революція не принесла бажаних результатів, не виступили відкрито проти влади більшовиків, можуть спогади Б. Антоненка-Давидовича про свою буремну молодість „На шляхах і роздоріжжях”. „1917 року, – писав він, – коли були об’єктивні можливості для створення своєї незалежної держави, ми не готові були зреалізувати їх, а в першій половині 20-х років, коли ми стали мати всі матеріальні й духовні передумови державності, таких **можливостей уже не було** [виділення наше – *О. К.*]” [11, с. 225].

Національне закорінення було питомою рисою більшості письменників пореволюційної доби. Його спричинив закономірний розвиток культурного відродження українського народу. Надання першості національному, власне українському в творчості „ланчан” помітила й критика. Загальною тенденцією стало відносити об’єднання до розряду „попутників” – тих, хто визнав жовтневу революцію, але не бажав творити радянську літературу, користуючись приписами партії. У Постанові ЦК КП(б)У від 10 квітня 1925 р. „Про українські художні угруповання” організації „офіційно” надавався статус „попутників”.

Незважаючи на твердження, що жодна з літературних організацій не повинна репрезентувати інтереси партії, її керівництво толерувало спілки селянських і пролетарських письменників „Плуг” і „Гарт”. Визнаючи Київ осердям дрібнобуржуазної інтелігенції, а Харків – політичним центром українського пролетаріату, і „плужани”, і „гартіванці” „до групи київських літераторів ставилися з неприхованою неприязню, вважаючи їх у масі (принаймні в організаціях „Ланка”, пізніше – „Марс”) не „на сто відсотків” радянськими, частково – антирадянськими, а в окремих особах – просто контрреволюційними, – писав у „Розповіді про неспокій” Ю. Смолич. – І виявлялась така наша позиція не лише в затаєних особистих антипатіях, але й – агресивно – в наших виступах на різних частих тоді диспутах та дискусіях, а також і в критичних опусах у пресі” [12, с. 601].

Натомість у самій „Ланці”, як згадувала М. Галич, „до інших літературних організацій <...> проголошено було толерантність і літературний твір оцінювався незалежно від того, до якої літературної групи належав його автор” [13, с. 3]. Та все ж таки ставлення до різних угруповань, і це зрозуміло, було неоднаковим. У збірці літературних силуетів і критичних нарисів „Здалека й зблизька” Б. Антоненко-Давидович писав: „Я, новак у Києві і зовсім ще пущьверінок в літературі, <...> вже засвоїв у „Ланці”, <...> що до Рильського, як і взагалі до „неокласиків” треба ставитись, якщо не зовсім неприязню, то в усякім разі насторожено й скептично” [3, с. 143]. Відомо також, що Т. Осьмачка ставився до них упереджено. „Неокласикам” критики закидали естетизм, відірваність їх поезій від сучасності через сповідувану ними ідею

незалежності мистецтва від скороминутих проявів життя, культивування античності та європейської класики, увагу до вічних проблем людства, прагнення досконалості форми. Це не вповні відповідало завданням „ланчан”. М. Галич досить категорично писала: „Складними були взаємини між „Ланкою” і групою старших літераторів, що мали, може, й заслужений в суспільстві авторитет, але залишалися на ґрунті колишньої споглядальної естетики, яка не тільки не відповідала вимогам часу, ба навіть гальмувала розвиток нової літератури” [13, с. 6]. Проте, незважаючи на ідейні розбіжності, і „неокласики”, і „ланчани” намагалися вивести національну культуру з тенет хуторянства й дилетанства, створити нову повноцінну літературу, яка б ні в чому не поступалася європейській, хоча йшли до цієї мети різними шляхами.

Конструктивний підхід до літератури членів обох угруповань визначив їхнє ставлення до футуристів. „В академічних літературних колах, – писав у книзі спогадів „Зустрічі і прощання” Г. Костюк, – зокрема в групі київських неокласиків, ба, навіть, у колі *Ланка – МАРС* [курсив автора – *О. К.*], про український „лівий мистецький фронт” говорили з вибачливою посмішкою. Ніхто поважно не трактував ні „поезофільмів”, ні „каблепоєм”, ні просто „повем” Михайля Семенка, ні ярмаркових витівок „знаменитого скальпувальника і здирача шкір з сучасних поетів” – Гео Шкурупія” [14, с. 277].

Ставлення до футуристів чітко визначив Б. Антоненко-Давидович у статті „Невже його нема (про М. І. Терещенка)”: „Я не сприймав ні аспанфутської теорії „деструкції мистецтва”, ні практики аспанфутів, що її розцінював як літературне блазнювання, й з жалем дивився на тих юнаків, які в ті часи спрагло чекали, що воно ще втне Семенко з своїми аспанфутами” [8, с. 2 – 3]. Його думку поділяли всі „ланчани”: далі в статті він говорить про них як про „цілковитих антиподів футуризму”.

Зі спогадів М. Галич дізнаємося, що приєднатися до угруповання міг будь-який літератор, твори якого були надруковані в Україні, за рекомендацією трьох „ланчан”. Незважаючи на це, об’єднання ніколи не прагнуло поширюватися кількісно, що давало підстави для обвинувачень його в замкненості, „олімпійстві”, „інтелігентщині” з боку масових „Плугу” й „Гарту”.

Спеціальних доповідей чи семінарів із проблем літературознавства в „Ланці” не проводилося, але дискусії з питань теорії й історії літератури виникали під час обговорення художнього твору. Щоправда, зазначала та ж М. Галич, В. Підмогильний на кожному зібранні, розповідаючи про А. Франса, Ж. Ромена, П. Ампя, принагідно характеризував напрямки французької літератури (сюрреалізм, дадаїзм, уніанімізм тощо) [13].

На відміну від мемуарів учасників „Ланки” – МАРСу, спогади їхніх сучасників, у яких би автори давали загальну характеристику організації, нечисленні. Це лише короткі принагідні зауваження в мемуарах про того чи іншого члена угруповання. Серед вітчизняних

авторів перші згадки про об'єднання знаходимо в уже згадуваній „Розповіді про неспокій” Ю. Смолича. У літературному портреті В. Підмогильного він розповідає про ставлення до „ланчан” пролетарських письменників, власне, членів харківського „Гарту”, які „якщо не почували, сказати б, класової ворожості до киян, то дивилися на них принаймні зверхньо, зневажливо” [3, с. 601]. Проте, на думку автора, це не заважало визнавати „ланчан” „видатними талантами”. „Творчо ця група була мало чим слабша проти основного ядра тих же перших „гартованців”. До того ж і посідали вони в значній частині позиції революційні, патріотично-радянські – і в більшості творів, і в своїх публіцистичних виступах” [12, с. 601]. У мемуарах „Голос пам'яті” Т. Мороз-Стрілець, яка добре знала всіх учасників „Ланки”, окреслюється атмосфера самої організації. „Ланчани” в її спогадах постають щирим товариством, що цікавили один одного і як письменники, і як непересічні особистості [16].

Більше згадок про угруповання знаходимо в мемуарах, виданих за кордоном. Як і дружина Г. Косинки, Л. Коваленко в літературному портреті „Тодось Осьмачка (до психології творчості)” здебільшого зупиняється на взаєминах між „ланчанами”: „Відносини між ними були, як на мене, дивні: вони тримались купи, але справжньої дружби між ними не було. Відчувалось приховане змагання за провідництво між Антоненком-Давидовичем і Підмогильним, у якому зрештою переміг Підмогильний, але це не було якесь велике змагання, що захоплювало б цілком обох їх чи когось із групи. <...> Загально, взаємини між ними мали характер вічного піддрознування і жартів з усього, що діялось навколо, і з самих себе” [17, с. 7]. Авторка робить припущення, що така поведінка, можливо, найбільше відповідала тодішнім умовам. Однак ні вона, ні її чоловік М. Івченко не могли сприйняти цей загальний тон. Дійсно, іронія й скептичне ставлення до дійсності були питомою рисою В. Підмогильного і Б. Антоненка-Давидовича. Про це свідчать і спогади їхніх знайомих, і твори письменників. Вони піддавали сумнівам усе, що було засновано на сліпій вірі й фанатизмі. Їхня іронія змушувала замислюватися над життям. Обидва були реалістами, бачили, до чого може дійти суспільство, якщо людина буде покладатися не на власні принципи, а на продиктовані згори накази.

У спогаді про Д. Фальківського „Подумать тільки – душу має!” Б. Войнаровський, окреслюючи ідеологічні засади, мету і спрямування МАРСу, пише, що його учасники „були щільно об'єднані в одне здружене товариство любов'ю до літератури й прагненням прислужитися в літературі своєму народові. Перебираючи ще в „Ланці” кращі демократичні й народолюбні традиції літературного минулого, марсівці намагалися перенести їх у свою творчість, укладаючи тим підмурівок для майбутнього, в яке вони непохитно вірили” [18, с. 215].

У трактуванні Д. Гуменної „Ланка” – МАРС постає як рафіноване, елітарне угруповання, що трималося осторонь від інших [19].

Неодноразово згадує про організацію й Г. Костюк у “Зустрічах і прощаннях” [14]. Фрагменти його спогадів дають уявлення про генезу об’єднання, їхні мистецькі вподобання. Він особисто був знайомий із багатьма членами „Ланки”, тому серед спогадів про письменників 20-х – 30-х рр. умістив і літературні портрети Б. Тенети, Г. Косинки, Б. Антоненка-Давидовича, І. Багряного. Тут знаходимо також згадки про Я. Качуру, В. Підмогильного, Є. Плужника. Щоправда, про М. Галич автор не озвався жодним словом.

Важливим засобом характеристики зображуваної особистості є її мовлення. Сучасники „ланчан” свідчать, що вони дбайливо ставилися до національної мови. В. Підмогильний мав славу як „визнаний знавець мовних нюансів” [19, с. 133], відстоював чистоту літературної мови від провінціалізмів та локалізмів, працював на курсах українізації, разом із Є. Плужником уклав „Російсько-український фразеологічний словник”. На курсах сценаристів при кіноінституті значної популярності набули лекції Б. Антоненка-Давидовича, „який закликав слухачів шанувати справжню українську мову, уникати штампів та численних канцеляризмів” [20, с. 469]. Г. Косинка працював над кожним словом у своїх творах. Проза М. Галич також відрізнялася добірною мовою, на що звертали увагу й критики. Навіть у спілкуванні вона не оминала можливості виправити мовленнєві помилки співрозмовників. Д. Гуменна згадує: „Питає в коридорі: „Чи не бачили ви Н.?” – „Бачила, отак прямо йдіть”, – відказую я. – „Просто”, – поправляє Галич мою нехарактерну мову, так наче її поставлено на сторожі чистоти й джерельності нашої мови і вона не проминає найменшої нагоди її очистити. Треба сказати, що цим визначалася вся ця група [„Ланка” – МАРС. – О. К.]” [19, с. 239].

Таким чином, спогади учасників „Ланки” – МАРСу – Б. Антоненка-Давидовича, М. Галич і Т. Осьмачки – правдиво висвітлюють історію і склад організації, творчі засади й принципи діяльності „ланчан”. Мемуари їх сучасників допомагають з’ясувати місце організації в літературній ситуації 20-х рр. ХХ ст., дають можливість побачити угруповання з суб’єктивних позицій, під кутом зору людських стосунків.

Список використаної літератури

1. Галич О. Українська письменницька мемуаристика / О. Галич. – К. : КДПІ ім. Горького, 1991. – 217 с. **2. Дмитренко В. І.** Літературний дискурс „Ланки” – МАРСу першої третини ХХ століття : монографія / Вікторія Ігорівна Дмитренко ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2009. – 280 с. **3. Антоненко-Давидович Б. Д.** Здалека й зблизька : літературні силуети й критичні нариси / Б. Д. Антоненко-Давидович. – К. : Рад. письменник, 1969. – 303 с. **4. Допит** підсудного Івченка Михайла // Рукописний відділ НБУ

ім. В. Вернадського. – Ф. 274. – № 229. – 7 с. **5. Осьмачка Т.** Мої товариші : історико-мемуарна розвідка про людей Розстріляного українського відродження 20-х років / Тодось Осьмачка // Березіль. – 1996. – № 3 – 4. – С. 95 – 134. **6. Антоненко-Давидович Б.** Лист до Півторадні В. І. від 15.IX.1957 / Б. Антоненко-Давидович // Рукописний відділ НБУ ім. В. Вернадського. – Ф. 274. – № 817. – 6 с. **7. Антоненко-Давидович Б.** Лист до Півторадні В. І. від 17.X.1957 / Б. Антоненко-Давидович // Рукописний відділ НБУ ім. В. Вернадського. – Ф. 274. – № 818. – 4 с. **8. Галич М.** Автобіографія / Марія Галич // Рукописний відділ НБУ ім. В. Вернадського. – Ф. 274. – № 1007. – 5 с. **9. Наші** літературні угруповання // Життя і революція. – 1925. – № 1 – 2. – С. 103– 104. **10. К.-К. Валер'ян Підмогильний** // Літературно-науковий додаток до „Нового часу”. – Львів. – 1938. – 22 серпня. – С. 1 – 2. **11. Антоненко-Давидович Б. Д.** На шляхах і роздоріжжях : спогади. Невідомі твори / Б. Д. Антоненко-Давидович. – К. : Смолоскип, 1994. – 288 с. **12. Смолич Ю. К.** Твори : у 8 т. / Ю. К. Смолич / упоряд. О. Г. Смолич ; редкол. : П. А. Загребельний та ін. – К. : Дніпро, 1983. – Т. 7. : Розповідь про неспокій / ред. та авт. приміт. К. П. Волинський. – 1986. – 702 с. **13. Галич М.** Косинка в літературі / Марія Галич // Рукописний відділ НБУ ім. В. Вернадського. – Ф. 274. – № 1015. – 19 с. **14. Костюк Г.** Зустрічі і прощання : спогади : у 2 кн. / Г. Костюк. – Едмонтон : Канадський ін-т українських студій ; Альбертський ун-т, 1987. – Кн. 1. – 743 с. **15. Антоненко-Давидович Б.** Невже його нема (про М. І. Терещенка) / Б. Антоненко-Давидович // ЦДМАЛМ. – Ф. 159. – Оп. 1. – Спр. 64. – 15 с. **16. Мороз-Стрілець Т.** Голос пам'яті : спогади / Т. Мороз-Стрілець. – К. : Рад. письменник, 1989. – 196 с. **17. Коваленко Л.** Тодось Осьмачка (до психології творчості) / Людмила Коваленко // Нові дні. – 1962. – ч. 155 (грудень). – С. 7 – 14. **18. Войнаровський Б.** Подумай тільки – душу має! / Б. Войнаровський // Фальківський Д. Ранені дні. – Словацьке педагогічне вид-во в Братиславі: Відділ укр. літ. в Пряшеві, 1969. – 313 с. **19. Гуменна Д.** Дар Евдоті : іспит пам'яті : у 2 кн. / Докія Гуменна. – Балтимор ; Торонто : Укр. вид-во „Смолоскип” ім. В. Симоненка, 1990. – Кн. 1 : Київські кручі. – 306 с. **20. Косинка Г.** Гармонія: Оповідання. Публіцистика. Спогади про Григорія Косинку / Григорій Косинка. – К. : Дніпро, 1988. – 604 с.

Кравченко О. Л. Мемуари українських культурних діячів 20-х рр. XX ст. як джерельна база дослідження літературної організації „Ланка” – МАРС

У статті аналізуються мемуари українських культурних діячів як джерельна база дослідження діяльності мистецького угруповання 20-х рр. XX ст. „Ланка” – МАРС. На основі вивчення спогадів учасників організації – Б. Антоненка-Давидовича, М. Галич і Т. Осьмачки – та їхніх

сучасників висвітлюються історія і склад об'єднання, творчі засади й принципи діяльності „ланчан”, їхні стосунки.

Ключові слова: літературна організація, мемуари, літературний процес, творчі принципи.

Кравченко Е. Л. Мемуары украинских культурных деятелей 20-х гг. XX ст. как источник исследования литературной организации „Ланка” – МАРС

В статье анализируются мемуары украинских культурных деятелей как источник исследования деятельности художественного объединения 20-х гг. XX ст. „Ланка”– МАРС. На основе изучения воспоминаний участников организации – Б. Антоненко-Давыдовича, М. Галич и Т. Осьмачки – и их современников рассматриваются история и состав организации, творческое кредо и принципы деятельности „ланчан”, их взаимоотношения.

Ключевые слова: литературная организация, мемуары, литературный процесс, творческие принципы.

Kravchenko O. L. Memoirs of Ukrainian cultural figures 20's the twentieth century as a source research of literary organization „Lanka” – MARS

The paper analyzes the memoirs of Ukrainian cultural figures as source research activities artistic association „Lanka” – MARS. Based on the study of memories of the organization members – B. Antonenko-Davydovych, M. Galych and T. Osmachka – and their contemporaries considered the history and structure of the organization, their artistic creed, principles and relationship.

Key words: literary organization, memoirs, literary process, artistic creed.

Стаття надійшла до редакції : 24.02.2012 р.

Прийнято до друку : 27.04.2012 р.